

KENTLEŞME VE SORUMLULUKLAR

Oktay EKİNCİ

Türkiye’de ve özellikle büyük kentlerimizde gözlenen gelişme, daha doğrusu "büyüme", başlıca iki tanımla özetleniyor:

"Çarpık Kentleşme" ya da, "Plansız Kentleşme".

Her iki tanım da aslında belli oranlarda doğruluk payına sahipler ama bu olumsuz sürecin gerçek nedenini ve **"temel karakteristiğini"** vurgulamaktan da artık yoksunlar.

Kuşkusuz, kentleşme gibi son derece geniş ve zengin açınımları olan bir olguyu, böyle iki ya da üç sözcüklük deyişlerle tanımlamak her zaman için eksik kalacaksa da, yine de yaygın olarak kullanma durumunda olan kavramları daha bir gerçekçi söyleme oturtmakta yarar var.

Örneğin, **"çarpık kentleşme"**, daha çok **"estetik olumsuzluklar"** içeren bir görüntüyü tanımlıyor. Yapıların belli bir düzen içerisinde olmadığı, yolların, parkların, parsellerin **"çarpık çurpuk"** olduğu bir kent ya da yerleşme dokusunu özetliyor. Ama, bunun neden böyle olduğu yönünde ne bir mesaj içeriyor, ne de kaygı taşıyor. Sadece **"sonucu"** vurguluyor.

Oysa, yapıların son derece düzgün olduğu, yolların, parkların düzenli ve hatta **"özenli"** bir görünüm taşıdığı kimi yerleşmeleri de çağdaş şehircilik kavramları içerisinde doğru saymak çoğu kez mümkün olmayabilir.

Örneğin içme suyu havzalarında, ormanlık alanlarda, kıyılarda, Boğaziçi koruluklarında 1. sınıf tarımsal alanlarda... yani kısaca bir kentin ve toplumun yaşam kaynaklarını oluşturan doğal ve ekolojik zenginlikler içerisinde, bu değerleri kirleterek ve hatta yok ederek inşa edilen **"düzgün ve kaliteli yapılmış"** sitelerin yarattıkları zararlar, belki de o çarpık, çurpuk bazı yerleşmelerden bile çok daha fazladır. Bunun örnekleri de var.

Aynı değerlendirmeyi, **"plansız kentleşme"** kavramı için de yapabiliriz. Yine bugün özellikle 1980’li yıllardan sonra hızla yaygınlaşan ve uygulamayla, örneğin topluma ve çevreye hiç bir saygısı olmayan, kamu yararı kavramından tamamen uzak yeni yerleşme örnekleri doğrudan **"planlı olarak"** yaratılıyor.

Bütüncülüğü zedeleyen **"mevzi imar planları"** ya da değişiklikleri; yine çevresel ve bölgesel dengeleri alt üst eden **"turizm alan ve merkezleri"**

planlamaları"; benzer şekilde gecekondulaşmayı ve kaçak yapılaşmayı, hatta bunların **"gelişme olasılıkları"** (!) olan boş arazilerin hukuk dışı parselasyonunu ve giderek salt ranta dönük imarına olanak sağlanmasını meşrulaştıran **"ıslah imar planları"**; ve son olarak **"özelleştirme amaçlı plan değişiklikleri"** ... bütün bunların yarattığı kentleşme, yerleşme ve arazi kullanım kararları ve şekilleri için **"plansız gerçekleştiler"** diyebilmek artık mümkün müdür?

Kuşkusuz, bunlar elbette ki bilimsel anlamda **"plan"** değildirler ve son değerlendirmede yine de plansızlığın ürünüdürler; ama Türkiye'de yaşanan açık bir gerçek var ki o da artık her türlü yapmanın ve plansızlığın, aslında **"Planlı olarak"** yürütülmekte ve uygulanmakta olduğudur.

Peki, o halde ne diyelim? Şu gerçekten ve hemen her yönüyle çarpık olan, yine gerçekten şehircilik biliminin ayaklar altına alındığı planlarla yaygınlaşan kentleşmemize ne ad verelim? Nasıl tanımlayalım?

Bu sorunun yanıtı, aslında yine kentlerimizin ve özellikle İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerimizin **"görüntüsünde"** yatıyor.

Bu görüntü, en açık deyişle **"yağmanın ve yasa dışılığın"** yarattığı, daha doğrusu bu sürecin kaçınılmaz sonucu olan bir **"çirkin"** görüntüdür. Hem de, her yönüyle ve her ilişkisiyle bir çirkinlikler zinciridir bile denebilir.

Yağmanın ve yasadışılığın, **"güzel ve planlı yerleşmeler"** yarattığı, Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir.

"Yağma", yani toplumsal değerlerin kişisel ya da grup çıkarları için talan edilmesi, başka deyişle kamusal varlıklara yine bireysel beklentileri karşılamak üzere el konulması, hem sosyolojik açıdan hem de genel insanlık erdemi içerisinde zaten **"çirkin"** bir süreç olduğuna göre, böyle bir ilişkinin güzellikle ya da düzgünlüklere ortam hazırlaması beklenebilir mi?

"Yasadışılığı" ise temelde hukuka aykırılık olarak aldığımızda, hukuku d ayine kamu yararına öncelik tanıyan bir sosyal mutabakat düzeni şeklinde çağdaş anlamıyla benimsediğimizde, buna tes düşen bir kentleşme ya da yerleşme sürecinin de aynı şekilde çirkinlikler zinciri oluşturacağı çok açık. Hem şehircilik açısından, hem de kültür, ekonomik ilişkiler ve giderek siyaset, dahası demokrasi açısından da kirlenmelere yol açan bir zingir.

O nedenle ben, bütün bu değerlendirmelerin içerisinde, günümüz Türkiye'sinde ve özellikle başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerimizdeki, yanısıra benzer süreçler yaşayan kıyı kentlerimizdeki oluşumu, artık kısaca **"Yağmaya dayalı rant kentleşmesi"** olarak tanımlıyorum. Yağma ve rantın kentleşme ve imar politikalarındaki genel

politikaları doğrudan yönlendirmeye başlayan en etkili "**sektörel gelişme**" olduğunu savlıyorum.

İşte böylesi bir süreçte, yine kentleşme ve imar alanındaki yağma ve rant politikalarının uygulanabilmesi için gereksinme duyulan "**teknik hizmetin**" uzmanları olan mimarlara, şehir plancılarına, harita mühendislerine ve diğer mühendislik dallarındaki elemanlara çok önemli sorumluluklar düşüyor.

Hangi dalda uzman olunursa olunsun, mesleğin bilimsel anlamda ve evrensel kurallara uygun olarak yapılabilmesi için artık en temel ön koşul, yağmaya duyarlı rant kentleşmesine karşı etkin bir tavır almak; ve bu yılıcı sürecin "**sıradan bir teknikeri**" olmamak için yine uzmanlık birikiminden gelen mesleki gücün kamu ve toplum yararına kullanılabilmesinde direnmektir.

Özellikle haritacılık alanında ve harita mühendisliği bilim dalında ise bu yükümlülük daha da yaşamsal bir boyut kazanıyor. Çünkü yukarıda özetlemeye çalıştığım ve toplumun genel çıkarları yerine yağma sürecinin beklentilerine hizmet veren hemen tüm teknik ve yasal düzenlemeler, zorunlu olarak öncelikle bir haritacılık hizmetine gereksinme duyuyor. İster halihazır durum saptanması aşamasında olsun, ister kadastral belirlemeler için olsun, ülkenin geleceğini doğrudan etkileyen tüm imar, planlama ve en genelinde arazi kullanımı kararları, haritacılığın ön çalışması olmadan yaşama geçirilemiyor.

Kuşkusuz, bütün bunları vurgularken, kimi meslek çevrelerinde "**profesyonel iş yaşamı**" ya da "**ekonomik zorunluluk**" v.b. gibi serzenişlerle karşılaşacağımızı da biliyorum.

Gerçekten teknik hizmetin her alanındaki "**müşterilerinin**" giderek daha yaygın bir şekilde bilim dışı ve salt yağmaya, ya da hukuka aykırı uygulamalara dayanan yatırımcılardan oluşması, bu hizmeti "**mesleğin etiğine uygun**" bir çizgide vermek isteyenleri belli durumlarda çaresiz bırakmakta ve onları "**gerilimli bir meslek yaşamına**" tutsak etmektedir.

Ancak yine de bu tür gerekçelerin de artık pek meşru sayılmaması ve o haritacıların, mimarların, şehircilerin ve diğer mühendislerin, kendi meslek odalarında örgütlenerek, yanısıra üniversitelerde, kamu kurumlarında ve mesleğin geliştirilip, uygulandığı hemen her alanda, deyim yerindeyse "**bilime ve ülkeye birlikte sahip çıkma**" kampanyasına başlatarak, tarihsel görevlerini yerine getirmeleri gerekiyor.

Hele ki yıllardır bunca zararları ve bunca sosyal, ekonomik ve kültürel tahribatı görülmesi ve bilinmesine rağmen, yeni bir imar affının, üstelik bu kez doğrudan doğruya ve açık olarak "**rant elde etmek amacıyla**" gündeme getirildiği, böylesi bir dönemde...